

**OPEN MONUMENTENDAG NIJMEGEN
2020**

Wandelroute Vestingwerken Nijmegen

Start: Waalkade tussen nrs. 84 en 100

**Afstand: 5,1 km / veel trappen en
hoogte- verschillen**

Inleiding

1. Omwalling en ommuring van Nijmegen, 1250-1591

Wal: Een aarden wal om de stad rond 1200

Veel steden zijn in de middeleeuwen voorzien van een omwalling. Nijmegen werd mogelijk al eind 12de eeuw, nog vóór de stadsrechtverlening in 1230, omringd door aarden wallen. Na de overname van de stad door de graaf van Gelre in 1247 werd de wal in de loop van de 13de en 14de eeuw vervangen door een stenen stadsmuur. Deze liep via de Hoogstraat, Mariënburgsestraat, Pauwelstraat, Plein 1944, Kroonstraat, Parkweg, Bottelstraat en langs de Waal tot aan de voet van het Valkhof. Aan de landzijde drie poorten: de Burchtpoort aan de Lange Burchtstraat, de Windmolenpoort aan de Broerstraat en de Hezelpoort aan de Lange Hezelstraat. Aan de rivierzijde waren er meerdere poorten, waaronder de Kraanpoort en de Veerpoort. De Valkhofburcht had een eigen ringmuur, maar of deze binnen of buiten de stadswallen lag is niet met zekerheid te zeggen.

Dubbele ommuring rond 1425

De stadsmuren waren begin 15de eeuw niet meer sterk genoeg om vijanden tegen te houden. Daarom ging de stad rond 1425 over tot een verdubbeling van een groot deel van de landzijde van de muur, tussen de Burchtpoort Hezelpoort en de Waal. Vóór de bestaande muur en droge gracht kwamen een tweede muur en gracht. In deze periode verrezen onder andere de Kronenburgertoren en de 'Verloren toren', waarvan de fundering is te zien in de fietskelder onder Plein 1944.

Uitbreiding van de stad naar het zuidoosten rond 1450

Omdat de ommuurde stad was volgebouwd ontstonden buiten de muren nieuwe buurtjes, vooral rondom het huidige Kelfkensbos, Hertogstraat, Ziekerstraat en Molenstraat. Deze huizen waren in oorlogstijd niet beschermd en verhinderden het zicht vanaf de stadsmuren. Daarom besloot het stadsbestuur de toegangswegen bij de stad te trekken. Dit gebeurde vanaf 1436. De nieuwe wal liep vanaf de voet van het Valkhof via de Lappentoren naar de St. Jorisstraat, langs de huidige Derde, Tweede en Eerste Walstraat, de Parkweg en Nieuwe Markt. Aan de landzijde waren vijf nieuwe poorten: de Hunner- of Hoenderpoort, de St. Joostpoort (al snel gesloten), de Hertogpoort, Ziekerpoort en Molenpoort. Aan de Waal lagen de St. Stevenspoort, St. Theunispoort, Meipoort, St. Jacobspoort, St. Anthonispoort, Kraanpoort en Besienderspoort. De Valkhofburcht lag nu binnen de stadsmuren.

Muur: Een hoge muur met hoge waltorens, 1460

De aarden wal voldeed echter snel niet meer. Het middeleeuwse verdedigingssysteem was niet meer bestand tegen het moderne geschut met een grotere reikwijdte en zwaardere kogels. Verrijdbaar geschut nam door de toepassing van het buskruit bij de oorlogsvoering de plaats in van pijl en boog. De aarden wal werd vanaf 1460 vervangen door een hoge stenen muur met waltorens.

Bourgondische troepen beschieten de stad, 1473

In 1473 werd Nijmegen door de Bourgondische troepen van Karel de Stoute gedurende drie weken beschoten en daarna ingenomen. Karel de Stoute maakte gebruik van het buskruit. Tegen zijn moderne artillerie was de stadsmuur niet bestand. De muren raakten zwaar beschadigd.

Een nieuwe stadsmuur met rondelen, 1500-1530

Het stadsbestuur besloot in 1500 een nieuwe stadsmuur aan te leggen. De hoge muur werd vervangen door een lagere maar veel dikkere muur waarachter men een groot zandlichaam opwierp. Deze omwalling was beter in staat om inslaande kogels op te vangen. De waltorens werden vervangen door lage half- of driekwartronde torens zonder dak met een metersdikke muur: rondelen. Dit nieuwe verdedigingssysteem hield stand tot 1591.

2. De vestingstad Nijmegen, 1591-1874

Status van Vestingstad in 1591

In 1591 lijfde Maurits Nijmegen in bij de Republiek der Verenigde Nederlanden. Nijmegen kreeg een functie in de oostelijke verdedigingslinie van de Republiek en werd een vestingstad met een groot garnizoen van het Staatse leger binnen de muren. Deze nieuwe functie heeft de uitbouw van de stad verhinderd en verdere economische groei belemmerd. Binnen de Republiek concentreerde alle economische bedrijvigheid zich in de steden in het westen. Een tweede gevolg van de verovering was dat het katholieken door de protestantse overheersers werd verboden hun godsdienst openlijk te belijden. Talrijke katholieke families verlieten de stad en de vele kerken, kloosters en gasthuizen voor de verpleging van zieken en ouden van dagen werden overgenomen door de protestanten.

De introductie van het bastionsysteem, 1599-1605

Tussen 1599 en 1605 voerde vestingbouwkundige Adriaan Anthoniszoon het bastionsysteem in. Aan de buitenzijde van de stadsmuur werden vijfhoekige bolwerken (bastions) van hout en aarde aangelegd. Zij omsloten de stadspoorten die voortaan slechts via slingerwegen bereikt konden worden. Aan de buitenzijde van de bastions werden (droge) grachten en aarden buitenwallen aangelegd.

Een gordel van lunetten, 1700-1732

In 1672, het rampjaar, werd Nijmegen ingenomen door de Franse troepen van koning Lodewijk XIV, de Zonnekoning. De stad bleef twee jaren bezet door een Frans garnizoen. Prins Willem II wilde na de aftocht van het Franse leger de verdedigingslinies verbeteren. De defensieve waarde van het bastionsysteem werd in 1698 door Menno van Coehoorn, de inspecteur-generaal van fortificatiën, gering geacht. Tussen 1700 en 1732 werd aan het verdedigingssysteem van de vestingsteden nog een tweede linie toegevoegd: een gordel van lunetten. Lunetten waren halvemaanvormige bolwerken die rond de stad in het vrije veld werden gebouwd om de bastions naast de stadsmuren beter te kunnen beschermen. In 1702 bleek dit uitgebreide verdedigingssysteem tijdens een nieuwe aanval van de Franse leger te voldoen. De aanval werd door het Staatse leger vanuit het net gereed gekomen lunet Kijk-in-de Pot, aan de zuidkant van de stad gelegen, afgeslagen. Na 1702 werden de lunetten Bottendaal, Stenen Kruis en Hunnerberg gebouwd.

De aanleg van buitenfortificaties, 1817-1863

In de negentiende eeuw werden om de stad nog beter te kunnen beschermen enkele buitenfortificaties aangelegd zoals Fort Sterreschans (1817) en Fort Krayenhoff (1824). In de jaren zestig nam de internationale spanningen toe. Een oorlog dreigde tussen Duitsland en zijn burens. Nieuwe verdedigingswerken werden aangelegd: het Fort Kwakkenberg, het Fort Verbrande Molen (1861), het Fort

Boven-Lent (Sprokkelenburg; 1862) en het Fort Beneden-Lent (Nieuw Knodsenburg; 1863).

3. De ontmanteling van de vestingstad Nijmegen, 1874-1882

Vestingwet in 1874 en de ontmanteling van de vestingwerken 1876-1882

Het Ministerie van Oorlog stelde in 1870 voor de vesting Nijmegen verder te verstevigen door de muren te verhogen, de torens van schietgaten te voorzien en de buitenwerken volgens een tijdgenoot te 'vereenigen tot een kolossaal schoonen Chineeschen muur'. Kort daarop kwam in 1874 de Vestingwet tot stand en kon Nijmegen alle verdedigingswerken opruimen. Zij waren overbodig geworden. De beschieting van Parijs tijdens de Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 maakte duidelijk dat een verdedigingssysteem van vestingsteden met muren, bastions en lunetten niet bestand was tegen een modern leger met een verreichende artillerie. De Tweede Kamer nam in 1874 de Vestingwet aan. Alleen de vesting Holland achter de Hollandse waterlinie moest verdedigbaar blijven. Alle daarbuiten gelegen vestingen werden overbodig. De regering gaf het gemeentebestuur toestemming om muren en verdedigingswerken te slopen en de grachten te dempen. De gemeente verkocht de vrijkomende grond aan aannemers. In dertig jaar veranderde de stad totaal van aanzien. Stadsmuur, bolwerken en lunetten maakten na de sloop in de jaren 1876-1882 plaats voor een brede gordel van singels en parken. Rond de oude stad werd een schil van fraaie straten met riante woonhuizen aangelegd. Welgestelden uit de benedenstad lieten nieuwe huizen bouwen aan de singels en parken rond de bovenstad.

De route

Start aan de Waalkade, tussen nummer 84 en 100

U wandelt vanuit De Bastei langs een aantal van de belangrijkste monumenten van de stad, waaronder de belangrijkste restanten van de vestingwerken. De route is ongeveer 5 kilometer lang en is vanwege de diverse beklimmingen en afdalingen met trappen niet geschikt voor mensen die slecht ter been zijn.

1. De Bastei/Stratemakerstoren

In 1987 werden enkele panden aan de Waalkade deels gesloopt. Daarbij kwam de Stratemakerstoren tevoorschijn: een goed bewaard gebleven bastei. Ook kwamen resten van de oudere, hoge stenen stadsmuur met waltorens bloot te liggen. Tussen 1500 en 1530 werd deze muur vervangen door een lagere muur met aan de binnenkant een zandlichaam en werd de waltoren omgebouwd tot bastei, een groot rondeel. Een rondeel is een zware, halfronde verdedigingstoren. De bastei de Stratemakerstoren werd gebouwd om de nabijgelegen Veerpoort te kunnen verdedigen tegen aanvallen over water. Als bouw materiaal gebruikte men voornamelijk mergelblokken en grote bakstenen. De Stratemakerstoren kreeg een overwelfde rondgang in hoefijzervorm met aan beide uiteinden twee overwelfde geschutskelders. Boven bevond zich een borstwering voor het plaatsen van geschut.

De naam Stratemakerstoren wordt voor de eerste maal genoemd in de stadsrekeningen van 1569. Mogelijk hebben de leden van het gilde van de stratenmakers de bastei bemand bij aanvallen en benut voor het opslaan van materialen in vrede tijdstip.

Eind 18de eeuw verloor de Stratemakerstoren zijn functie. In 1789 kreeg timmerman P. ten Boven toestemming te bouwen op de grond naast de toren en om het rondeel huizen te bouwen. Om meer ruimte te krijgen, werd de toren verlaagd en de buitenmuur grotendeels afgebroken. De Stratemakerstoren werd ingebouwd en verdween achter de huizen uit het gezicht.

In 1995 opende museum de Stratemakerstoren zijn poorten. Bij de uitbreiding verbouwing tot museum De Bastei in de jaren 2016-2018 werden vele nieuwe vondsten gedaan, waaronder een gedeelte van een Romeinse muur en van de eerste stadsmuur uit de 13de eeuw. Deze werden op hun oorspronkelijke plaats opgenomen in de nieuwbouw.

U loopt rechtsaf naar de Waalkade en gaat direct linksaf naar de Veerpoorttrappen. Vóór de trappen, links, aan de Lange Baan, is de ingang van museum De Bastei. U kunt met de trap of met de lift omhoog. Volg de Lindenberg verder omhoog tot u links een standbeeld op een hoge sokkel ziet

2. Spoorwegmonument op het Valkhofplein

In 1865 kwam de spoorwegverbinding tussen Nijmegen en het Duitse Kleef tot stand. Ter ere daarvan werd in 1884 dit monument in renaissancestijl opgericht. Het is het oudste standbeeld in de openbare ruimte in Nijmegen. Op de sokkel zit een engel, de gevleugelde Victoria - godin van de overwinning - die een lauwerkrans werpt. Het zinken beeld is een kopie van een in de jaren '30 van de 19de eeuw gemaakt marmeren beeld van C.D. Rauch. De kalkstenen sokkel is vervaardigd door gemeentearchitect J.J. Weve. Vroeger bood de sokkel ook nog plaats aan een thermometer, een barometer en een uurwerk.

U gaat linksaf het Valkhofpark in. U houdt zo veel mogelijk links aan en ziet de Sint-Nicolaaskapel

3. Valkhof

Het Valkhof ligt aan de rand van een stuwwal, die ongeveer 200.000 jaar geleden ontstond. In de voorlaatste ijstijd werden grote hoeveelheden aarde en stenen door het oprukkende ijs in zuidelijke richting verschoven. Bij Nijmegen kwam het ijs door de stijgende temperaturen tot stilstand en smolt uiteindelijk. Tientallen meters hoge heuvels bleven uiteindelijk liggen.

Het Valkhof, dat op ongeveer 35 meter boven NAP ligt, vormde oorspronkelijk één plateau met het nabijgelegen Kelfkensbos. Het Valkhof heeft een rijk verleden. Zo'n vijftien jaar voor het begin van onze jaartelling stichtten de Bataven hier een stad, Oppidum Batavorum. Deze stad werd tijdens de Bataafse opstand in 69 na Christus door de Bataven in brand gestoken. Tweehonderd jaar later bouwden de Romeinen zelf een fort op het Valkhof, dat rond 400 werd verlaten. Daarna werd het fort bewoond door Frankische hoofdmannen.

Omstreeks 770 liet Keizer Karel de Grote op deze plek een palts bouwen, van waaruit hij het noordelijk deel van het Frankische Rijk bestuurde. Noormannen staken de palts in 881 in brand, later werd deze herbouwd. In 1047 ging de palts opnieuw in vlammen op bij een strijd tussen enige vorsten en keizer Hendrik III. De palts werd wederom herbouwd, maar een eeuw later grotendeels gesloopt. De Rooms-Duitse koning Frederik I, beter bekend als 'Barbarossa', liet er in de jaren 1152-1155 namelijk een grote burcht optrekken. De Valkhofburcht domineerde eeuwenlang het stadsbeeld en werd in 1796-1797 in opdracht van de provincie afgebroken. Alleen de Sint-Nicolaaskapel - waarschijnlijk door keizer Koenraad II gebouwd tussen 1030 en 1050 -, de ruïne van de Sint-Maartenskapel uit 1155 en een deel van de omwalling van de burcht bleven gespaard.

Na de sloop werd op de Valkhofheuvel een park aangelegd - één van de eerste stadsparken in Nederland. Johan David Zocher senior ontwierp het in Engelse landschapsstijl. In de jaren '30 van de 19de eeuw werd 'het Hof' heringericht door Hendrik van Lunteren. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd een drietal bunkers tegen de Valkhofheuvel aangebouwd. Ondanks zijn strategische ligging doorstond het park met zijn waardevolle bouwwerken de oorlog zonder al te veel schade. Bij de laatste opknopbeurt van het Valkhofpark in 1980 werden twee van de drie bunkers afgebroken. De laatste bunker is sinds enkele jaren toegankelijk voor publiek.

Op de witte balustrades aan de noordzijde van het park zijn twee teksten geschilderd, die op deze historische plaats betrekking hebben. Op een balustrade nabij de Sint-Nicolaaskapel staat een Latijnse tekst, die oorspronkelijk van de hand komt van de 17de eeuwse dichter Constantijn Huygens. De tekst luidt: 'HIC STETIT HIC FRENDENS AQUILAS HIC LUMINE TORVO CLAUDIUS ULTRICES VIDIT ADESSE MANUS'. Vrij vertaald betekent dit: 'Hier stond Claudius en zag hij knarsetandend met grimmige blik de adelaars en de wrekende troepen naderen'. Met Claudius wordt Julius Civilis bedoeld. Deze Bataaf was in het jaar 69 de leider van de opstand van de Bataven, die oorspronkelijk in de gebieden rondom, maar voornamelijk ten noorden van Nijmegen woonden. Als vergelding verjoegen de Romeinen de Bataven en lieten zij het Oppidum Batavorum tot de grond toe afbranden. Vanaf de plek van het hekwerk heeft men een prachtig uitzicht op het noorden en aangezien de Romeinen uit het zuiden kwamen, lijkt de tekst hier enigszins misplaatst. Op een andere balustrade is nog een Latijnse tekst van Constantijn Huygens afgebeeld, die de bezoeker met recht vraagt: 'QUEM DABIS

HAEC POSSIT QUI DARE CUNCTA LOCUM?' Ofwel, in een vroeg 19de-eeuwse vertaling: 'Weet ge mij een plaats te noemen, die op zoo veel schoons kan roemen?'

U loopt naar de kapelruïne verderop in het park en volgt het pad tot een kleine 'rotonde' met een boom in het midden. U gaat rechtdoor en loopt de voetgangersbrug over

4. Brug over de Voerweg

Deze smeedijzeren brug van J.J. Weve uit 1886 verbindt het Kelfkensbos met het Valkhof. Hij werd gebouwd als huldeblijk aan het zogenoemde Driemanschap, bestaande uit de heren Johannes H. Graadt van Roggen, Walraven Francken en Herman L. Terwindt, dat vanaf 1874 leiding gaf aan de ontmanteling en uitleg van de stad. De drie heren staan genoemd boven de toegangspoort tot de brug. De feestelijke opening van de brug op 17 augustus 1886 ging gepaard met de viering van de voltooiing van de eerste fase van de stadsuitleg. In de jaren '70 van de 20ste eeuw sloeg een vrachtwagen het middengedeelte van de brug weg. Na de restauratie in 1977, waarbij veel smeedwerk werd vernieuwd, werd de brug weer geopend voor publiek.

Met het Valkhofpark achter u gaat u linksaf. Over de rand van het plein loopt u links langs Museum Het Valkhof en volgt u het pad richting de bakstenen toren. Houd daarbij links aan, zonder trappen af te dalen. U bereikt zo de voet van de Belvédère, met boven de deur het stadswapen

5. Belvédère

De Belvédère is gebouwd op de plaats van de oorspronkelijk waltoren. Het verhaal gaat dat de hertog van Parma 'Bel vedere' (Italiaans voor: mooi uitzicht) uitriep toen hij, bij een bezoek aan de stad in 1585, boven op deze toren stond en uitkeek over een groot deel van het oostelijk rivierengebied. Zo zou het gebouw aan zijn naam zijn gekomen.

De verdedigingstoren, in 1460 werd gebouwd bij de aanleg van de nieuwe stadsmuur, werd in de jaren 1646-1649 vergroot door toenmalig stadsbouwmeester Peter van Blokhout. Bij deze laatste verbouwing kreeg het gebouw zijn huidige vorm in renaissancestijl. Toen werd ook de gevelsteen met het stadswapen boven de ingang toegevoegd. Het wapen van Nijmegen toont de dubbelkoppige adelaar van het Heilige Duitse Roomse Rijk en de adelaar van het Hertogdom Gelre.

De toren verloor in 1646 zijn verdedigingsfunctie. Hij werd ingericht als vermaakcentrum voor de magistraat en deed verder dienst als ontvangstruimte voor 'hoog' bezoek. Bij een grondige restauratie in 1887-1888 heeft stadsarchitect ir. J.J. de oude gevelsteen met het stadswapen vernieuwd. Tegenwoordig is in de Belvédère een restaurant gevestigd. Aan de voet van de Belvédère staat een Duits 3.7 cm pantserkanon dat herinnert aan de gevechten om de Waalbrug in september 1944.

Iets verderop eindigt het pad in een uitzichtpunt. Tussen de Belvédère en het Valkhof in ligt de Voerweg

6. Voerweg

In 1980 zijn langs de Voerweg 40 Sugar Maple Trees (suikerahorns), het symbool van Canada, geplant ter herinnering aan het verblijf van het Eerste Canadese Leger onder leiding van luitenant-generaal Henri Crerar in Nijmegen in de winter van 1944-1945.

Vanaf het uitzichtpunt bij de Belvédère kijkt u uit op de Waalbrug

7. Waalbrug

Honderden jaren lang was Nijmegen vanaf de overkant van de Waal slechts bereikbaar via de gierpont 'Zeldenrust'. In 1879 werd de spoorbrug over de rivier in gebruik genomen bij de opening van de spoorlijn Arnhem-Nijmegen, maar voor het overige verkeer was er nog steeds geen snelle verbinding met het noorden.

Vanaf 1906 zetten Nijmeegse burgers zich in voor de bouw van een verkeersbrug, maar de bouw liet nog lang op zich wachten. De keuze voor de huidige locatie leidde tot protesten van natuurbeschermers en omwonenden van het nabijgelegen Hunnerpark, maar ook van binnenstadondernemers, die vreesden klandizie mis te lopen als het verkeer om de binnenstad heen werd geleid.

In 1931 begon de bouw, die bijna vijf jaar in beslag zou nemen. Een groot deel van het Hunnerpark moest wijken voor de toegangsweg. De Waalbrug kreeg een totale lengte van 604 meter, terwijl de grootste overspanning - de boog die tot ongeveer 65 meter hoogte reikt - uitkwam op 244,10 meter. Daarmee had de brug de grootste boogoverspanning van Europa. Op 16 juni 1936 opende koningin Wilhelmina de Waalbrug.

Op 10 mei 1940 werden zowel spoor- als verkeersbrug door de Nederlandse genie opgeblazen om een snelle doortocht van het binnengevallen Duitse leger te verhinderen. Onder Duitse leiding werden beide bruggen hersteld. In 1943 ging de Waalbrug stilletjes weer open voor verkeer. De brug was oorspronkelijk donkergroen, maar begin jaren '80 van de afgelopen eeuw kreeg de boog een beige kleur.

In de pijler aan de noordzijde van de brug is een gedenksteen aangebracht voor Jan van Hoof, student, verzetsman en lid van de Geheime Dienst Nederland. Hij had informatie verzameld over de springlading onder de brug. Het verhaal gaat dat hij op 18 september 1944 deze springlading onschadelijk heeft gemaakt. Het is niet zeker of hij dit daadwerkelijk gedaan heeft. De Duitsers hebben de brug niet opgeblazen, waardoor de brug onbeschadigd in geallieerde handen viel. De gedenksteen is van de hand van de Heumense beeldhouwer Jac Maris.

Kijkt u naar de overkant van de rivier, rechts van de Waalbrug, dan ligt in de verte Fort Lent, tussen dijk en de rivier. Het is herkenbaar aan een tent bovenop het dak

8. Fort Boven-Lent (Sprokkelenburg)

Fort Boven-Lent werd in 1862 gebouwd in het kader van een versterking van de Nijmeegse verdedigingsgordel. Het fort, dat aanvankelijk Sprokkelenburg heette, heeft een min of meer cirkelvormige plattegrond met drie kleine, bastionachtige uitstulpingen. Eromheen ligt een droge gracht met daaromheen een aarden wal. Na de Tweede Wereldoorlog werd het fort gebruikt als opslagplaats voor munitie. In het begin van de jaren '80 werd het fort door een wijnexporteur betrokken en sindsdien staat het bekend als het 'Wijnfort'.

Stroomafwaarts werd in 1863 fort 'Nieuw Knodsenburg', ofwel fort Beneden-Lent, gebouwd. Het is van hieraf niet te zien. Dit fort is binnendijs gebouwd, in de door de dijken beschermde polder. Het bestaat uit een hoge, aarden wal in canvasvorm met daarbinnen een magazijn dat tegen bominslagen bestand was. Het geheel wordt door een gracht omringd en is toegankelijk via een houten brug.

U loopt het pad terug richting Museum Het Valkhof, maar slaat vlak daarvoor linksaf, richting de voetgangersbrug. Aan de voet ervan ziet u rechts muren

9. Sint Geertrudiskapel

Dit zijn de resten van de Sint Geertrudiskapel, gebouwd in 1456-1460. De kapel, gewijd aan de heilige Geertrudis van Nijvel, werd gebouwd op het eeuwenoude 'Alde Kirkhof' en verving een kerkje uit de 7de eeuw - het eerste kerkje van Nijmegen - dat rond 1250 werd afgebroken. De kapel verrees vlakbij de stadsmuur. Toen deze in het begin van de 16de eeuw aan de stadszijde werd versterkt met aarden wallen werd de kapel nog enige tijd gespaard, maar in of kort na 1579 moest het godshuis het toch ontgelden. De kapel werd grotendeels gesloopt en de laatste resten verdwenen onder het zand. Pas toen de stadsmuur in 1882 werd doorgebroken voor de aanleg van een verbindingsweg tussen Hunnerpark en Kelfkensbos, kwam de Sint Geertrudiskapel weer aan de oppervlakte. De nu zichtbare muurresten zijn de muren en steunberen van het koor, de achterzijde van de kapel.

Over de resten van de kapel heen ligt een voetgangersbrug

10. Voetbrug in de stadswal

Nabij de Belvédère sloegen slopers rond 1882 een grote bres in de stadsmuur om daar een verbindingsweg tussen het Kelfkensbos en het Hunnerpark aan te leggen. In 1884 werd een voetbrug over dit pad gebouwd. Het was ontworpen door J.J. Weve. De uiteinden worden bekroond door zware kantelen, die de bakstenen brug een onverwoestbare uitstraling geven.

U loopt onder de voetgangersbrug door. Rechts ziet u een gedeelte van de stadsmuur

11. Stadswal

Bij de uitbreiding van de stad rond 1450 verrees deze stadsmuur. In het laatste kwart van de 16de eeuw werd deze versterkt met een aarden wal die aan de binnenkant tegen de oude muur werd opgeworpen.

Vóór u ligt het Hunnerpark

12. Hunnerpark

Dit park is aangelegd na de afbraak van de stadsmuren tussen 1876 en 1882. Het ontwerp komt van de Leuvense tuinarchitect Liévin Rosseels. In 1935-1936, bij de aanleg van de oprit van de Waalbrug, veranderde het park drastisch. Het werd in oppervlakte gehalveerd. Midden in het park werd het Keizer Lodewijkplein aangelegd: een rotonde, vergelijkbaar met het Keizer Karelplein. In 1956 werd het Keizer Lodewijkplein omgedoopt in het Keizer Traianusplein en dat onderging in 1974 een ingrijpende reconstructie.

Houd de voetgangersbrug achter u en loop rechtdoor naar de stenen bank

13. C.A.P. Ivensbank

Deze stenen bank, ontworpen door architect Charles Estourgie, is genoemd naar de bekende Nijmeegse fotograaf Cees Ivens. Hij is de vader van cineast en latere ereburger Joris Ivens. Hij had een zaak in fotografieartikelen in de stad en ijverde al vanaf 1906 voor de bouw van een verkeersbrug over de Waal. Op de bank staat dan ook: 'Hulde aan den onvermoeiden strijder voor de Waaloverbrugging'. Aan de uiteinden van de bank zijn in graniet de jaartallen 1905 en 1936 uitgehouwen. 1905 verwijst hier naar het jaar waarin de 'Burgerijcommissie voor de Waaloverbrugging' werd opgericht, 1936 naar het jaar waarin de brug en deze bank werden voltooid.

U volgt het pad en komt bij een vierkant, stenen pleintje met muurtjes

14. Tijdcapsule

Hier metselde koningin Juliana op 18 september 1974 een tijdcapsule in. De tijdcapsule bestaat uit een koker met documenten over de slag om Arnhem en Nijmegen en ligt onder de plaquette.

U kijkt links uit op een druk verkeersplein, het Keizer Traianusplein. Aan de andere kant van het plein, bovenop een kunstmatige heuvel, staat een standbeeld

15. Keizersbeeld op het Keizer Traianusplein

Het standbeeld van de Romeinse keizer Marcus Ulpius Traianus uit 1956 is van de hand van Charles Hammes en Ed van Teeseling. Traianus verleende de Romeinse nederzetting aan de Waal - waar nu de wijk Biezen ligt - in 104 na Christus marktrecht en verbond zijn naam aan de nederzetting: Ulpia Noviomagus Batavorum, ofwel de Ulpische Nieuwmarkt van de Bataven. Ulpia verwijst naar de familienaam van de keizer. Er woonden toen ongeveer drie- tot vijfduizend mensen in de nederzetting. Na het midden van de tweede eeuw werd Noviomagus verheven tot municipium, een stad in het Romeinse Rijk. Burgers van een municipium bezaten het Romeins burgerrecht. De naam Noviomagus heeft zich ontwikkeld tot de huidige naam Nijmegen.

Midden op het verkeersplein staat het verzetsmonument

16. Verzetsmonument 'De Vaandeldrager'

Bij dit bronzen verzetsmonument (in de volksmond Jan van Hoof genoemd) worden jaarlijks op 17 september de gesneuvelden tijdens de Tweede Wereldoorlog, de Operatie Market-Garden en de bevrijding van Nijmegen herdacht. Het beeld is gemaakt door de beeldhouwer Marius van Beek en werd onthuld op 17 september 1954. Het stelt een verzetsheld voor die omkijkend naar de brug zegevierend de gescheurde overwinningsvlag draagt.

U gaat rechtsaf en loopt naar het standbeeld in het park, richting stadsmuur

17. Standbeeld Petrus Canisius

Peter Kanis - later werd zijn naam gelatiniseerd - werd op 8 mei 1521 in de Broerstraat geboren als zoon van een Nijmeegse burgemeester. Canisius werd geleerde, predikant, geestelijk schrijver en was Nederlands eerste jezuïet. Daarnaast was hij één van de belangrijkste figuren van de contrareformatie, een vernieuwingsbeweging die een reactie was op protestantse hervormingen. Canisius overleed op 21 december 1597 in het Zwitserse Fribourg. Op 21 mei 1925 werd hij heilig verklaard. Een singel, een kerk, enkele scholen en een ziekenhuis werden naar hem vernoemd. Sinds 1927 staat op een granieten sokkel dit bronzen standbeeld van Petrus Canisius. Het is van de hand van de Antwerpse beeldhouwer Toon Dupuis.

U loopt richting de houten kiosk aan de rand van het park, vlak bij de straat

18. Kiosk

De kiosk werd in 1911 door stadsarchitect ir. J.J. Weve gebouwd als tramwachthuisje. Tot in 1955 reed hier de tram naar Berg en Dal en Beek. Na het verdwijnen van de tram uit het straatbeeld werd het wachthuisje een kwartslag gedraaid, iets verder in het park gezet en omgebouwd tot kiosk.

U loopt naar de straat en gaat rechtsaf. Als u de stadsmuur bent gepasseerd staat rechts een gebouw, De Portier

19. 'Poortwachtershuis'

Lange tijd stond dit huis bekend als poortwachtershuis, vanwege de ligging bij een van de vroegere stadspoorten. In werkelijkheid was het vanaf de 17de eeuw een koetshuis dat hoorde bij een statig huis aan het Kelfkensbos.

Tegenover het 'Poortwachtershuis' ziet u de Derde Walstraat liggen

20. Derde, Tweede en Eerste Walstraat

De drie walstraten lagen tot 1880 net aan de binnenzijde van de stadsmuur uit het einde van de 15de eeuw.

U gaat niet de Derde Walstraat in maar volgt de straat Kelfkensbos en passeert het gelijknamige (markt)plein. Na het lichtblauwe stalen kunstwerk steekt u de straat over en komt u in de brede Burchtstraat. Na ruim 100 meter gaat u linksaf, de Marikenstraat in. Daar loopt u aan de rechterzijde, op het hogere niveau. Na enige tijd ziet u rechts een pleintje met bomen

21. Marikenstraat met het monument 'De Schommel'

Op het Raadhuishof staat monument 'De Schommel', ter herinnering aan alle slachtoffers van het geallieerde bombardement op 22 februari 1944. Onder de bijna 800 slachtoffers waren acht zusters van de Sociëteit van Jezus, Maria en Jozef (JMJ) van het klooster Saint Louis aan de Burchtstraat en 22 kinderen van de kleuterschool van de zusters. De kastanje naast het monument stond destijds in de tuin van de kleuterschool. Het monument is ontworpen door Henk Visch.

Rechts van het monument, tussen het stadhuis en het terras, ligt het steegje Emaushof. Daar loopt u doorheen

22. Slachtoffers bombardement

Links tegen de muur zijn de foto's van alle bekende bombardementsslachtoffers aangebracht. Het bombardement door Amerikaanse bommenwerpers werd in het verleden wel als vergissing afgedaan. Onderzoek uit begin van deze eeuw nuanceert dit verhaal. De bommenwerpers waren op weg naar fabrieken in Duitsland. Zij moesten wegens slecht weer omkeren en zochten een gelegenheidsdoel - met bommen terugvliegen naar Engeland was geen optie. Het spoorwegemplacement achter het Nijmeegse station was mogelijk zo'n gelegenheidsdoel. De bommen werden echter te vroeg afgeworpen, waardoor het stadscentrum en het Stationsplein en omgeving werden getroffen.

U volgt de Emaushof, die uitkomt in de Korte Nieuwstraat. Deze komt uit op de Burchtstraat. Links op de hoek staat het historische deel van het stadhuis

23. Stadhuis

Het middeleeuwse stadhuis van Nijmegen bestond uit enkele bij elkaar gevoegde panden en werd verbouwd in 1554. De gevel werd versierd met beelden van de keizers en koningen die een belangrijke rol gespeeld hebben in de geschiedenis van Nijmegen. Op de hoek staat het beeld van Maria. De borstwering is versierd met zeven medaillons met de deugden waaraan het stadsbestuur moest voldoen. Van links naar rechts: hoop, liefde, geloof, moed, voorzichtigheid, eendracht en rechtvaardigheid.

In het stadhuis werd in 1678 de Vrede van Nijmegen getekend tussen Frankrijk en verschillende Europese landen. Ter gelegenheid hiervan schafte het stadsbestuur een aantal kostbare wandtapijten aan, dat de wanden van de zalen sierde.

Toen het gebouw bij de bevrijding op 18 september 1944 in brand gestoken werd, waren de tapijten voor restauratie uit huis. Vrijwel alle andere interieurstukken gingen verloren. Na de oorlog werd het stadhuis herbouwd.

Pal naast het oudste gedeelte staat een natuurstenen poort, die toegang geeft tot de gedeputeerdenplaats. Hier zijn gevelstenen te bewonderen die afkomstig zijn uit verdwenen stadsmuren en -poorten.

In de stadhuistoren - een naoorlogse toevoeging - is een fragment ingebouwd van de Dominicuskerk aan de nabijgelegen Broerstraat, die in 1951 werd afgebroken.

U volgt de Burchtstraat verder tot u bij een kruising komt. Midden op de kruising ligt een grote rechthoekige steen

24. Blauwe Steen

De Blauwe Steen ligt op het kruispunt van vier wegen die de middeleeuwse stad in vieren delen. Misdadigers moesten in de middeleeuwen op deze steen hun straf ondergaan.

U slaat rechtsaf en daalt de Grotestraat af

25. Grotestraat

In de Grotestraat is aan de linkerkant een gedenksteen aangebracht op de plaats waar vroeger de woning stond van de echtgenote van Karl Marx, Henriette Presburg. Ooit bezocht een delegatie uit de Sovjetunie deze plek. Pas enkele jaren daarna ontdekten onderzoekers dat het huis enkele meters verderop stond.

U gaat het eerste straatje linksaf, de Pepergas in. Dan houdt u links en klimt u naar de Korenmarkt. Rechts ligt, aan een ommuurd pleintje met terras, de Commanderie van St. Jan

26. Commanderie van St. Jan

In 1196 werd op de Sint Jansberg een hospitaal gebouwd door de kloosterorde van St. Jan. Na het vertrek van de orde uit de stad werd het gebouw in 1655 de zetel van Kwartierlijke Academie, een voorloper van de universiteit. Deze werd na amper 25 jaar weer gesloten. Daarna werd het nog gebruikt als kerk. Na gedeeltelijke verwoesting in 1944 werd het pand rond 1970 grotendeels afgebroken en herbouwd in oude vormen. Ruim 25 jaar lang bood het onderdak aan het gemeentemuseum. Nu zijn er verschillende restaurants en bedrijfjes gevestigd.

Met de Commanderie van St. Jan in de rug loopt u over de Korenmarkt richting de kerk in de verte. Bij de kruising gaat u rechtsaf en daalt u de Smidstraat af tot u bij een klein pleintje met rotonde komt

27. Kitty de Wijzeplaats

In het middenplantsoen staat het monument voor de Joodse slachtoffers uit Nijmegen. Kitty de Wijze werd op 15 december 1942 vermoord in Auschwitz. Het monument werd door Paul de Swaaf gemaakt in 1995. Aan de muur van de naastgelegen Petrus Canisiuschool staan op plaquettes de namen van alle Joodse slachtoffers.

U houdt links aan en gaat na enkele tientallen meters links een smalle trap op, de Noorderkerktrappen. Bovenaan komt u aan de voet van de St. Stevenskerk

28. St. Stevenskerk

De bouw van de kerk begon in 1254. Hij werd in 1272 ingewijd door Albertus de Grote, wijbisschop van Keulen, maar was pas rond 1307 klaar. De toren was pas zo'n 20 jaar later klaar. De kerk is vaak verbouwd en vergroot. Tussen 1343 en

1361 kreeg de kerk een kruisvorm en een gotisch karakter, met spitsbogen. De zijbeuken aan weerszijden van de toren kregen tussen 1371 en 1428 dezelfde hoogte als het middenschip, zodat een hallenkerk ontstond. Tussen 1420 en 1456 werden het koor en de straalkapellen aan de achterzijde van de kerk gebouwd en een eeuw later verrees een nieuw transept. Tussen 1567 en 1579 werd het flamboyante Zuiderportaal gebouwd, dat nu als hoofdingang dienstdoet.

De kerk werd in februari 1944 zwaar beschadigd bij het geallieerde bombardement. De toren stortte door drukgolven van explosies neer op een aantal huizen en de zuidelijke zijbeuk raakte zwaar beschadigd. In 1948 werd dan toch begonnen met een ingrijpende restauratie, die pas in 1969 werd afgerond. De kerk werd teruggebracht in de staat zoals deze in de 17de eeuw verkeerde.

Binnen is veel moois te zien, zoals het Königorgel uit 1773-1776 en nog drie kleinere orgels. Er zijn 15de-eeuwse muurschilderingen, eeuwenoude grafstenen, een preekstoel uit 1640, kroonluchters uit 1643 en de Prinsbank uit 1771. Op de bank verbleven prins Willem V en zijn gezin regelmatig in 1786-1787, toen zij de Valkhofburcht bewoonden.

De in 1953 herbouwde toren is in de zomermaanden regelmatig te beklimmen.

In het straatje links van de kerk staan wat schilderachtige huisjes

29. Kannunikenhuizen

Naast de kerk werden woningen gebouwd voor de priesters van de kerk: de Kannunikenhuizen. De huisjes zijn in de jaren 1970 gereconstrueerd.

Op het pleintje aan de voet van de Stevenstoren staat een monument

30. Monument voor de burgerslachtoffers

Deze gevleugelde gestalte herdenkt de burgerslachtoffers van Nijmegen. Het beeld dateert uit 1959 en is gemaakt door Mari Andriessen.

U loopt tegen de wijzers van de klok in om de St. Stevenskerk. Na een korte klim ziet u rechts een breed gebouw met beelden aan de gevel

31. Latijnse School

Al in 1310 wordt een Latijnse school in Nijmegen vermeld. Deze werd vroeger ook wel de Apostolische school genoemd. De school was een dependance van de school van de Apostelkirche in Keulen. Het huidige gebouw dateert uit 1544 en is ontworpen door Herman van Herengrave. Tegen de gevel staan de twaalf apostelen, daartussen de tien geboden in het latijn. Onder de dakgoot bevinden zich doodskopjes die herinneren aan de eindigheid van het leven. Ook als de leerlingen hier geen acht op sloegen werden ze dagelijks aan de dood herinnerd: het St. Stevenskerkhof was tot 1810 als kerkhof in gebruik.

Links van de Latijnse school is een gebouw waar u onderdoor kunt lopen, de Kerkboog. U gaat onder het gebouw door en komt op de Grote Markt. Als u zich omdraait heeft u een goed zicht op de Kerkboog

32. Kerkboog

De huizenrij waarin de kerkboog staat was in de middeleeuwen één groot gebouw. De begane grond was opgedeeld in afzonderlijke ruimten en op de verdieping was de Lakenhal. Midden 16de eeuw werd de gotische onderbouw van de Kerkboog gebouwd. Deze vormde een verbinding tussen het wereldse leven van de markt en de beslotenheid van het St. Stevenskerkhof. De bovenbouw van de Kerkboog in renaissancestijl kwam in 1606 tot stand. De Lakenhal werd toen verbouwd tot

afzonderlijke panden. Boven de Kerkboog was de kamer van het Chirurgijnsgilde. Ten tijde van de Kwartierlijke Academie werden hier anatomielessen gegeven voor studenten.

Rechts staat het Waaggebouw en vóór de Kerkboog staat het standbeeld van Mariken van Nieuwmeegen

33. Grote Markt en Waaggebouw

Het Waaggebouw dateert uit 1612 en is gebouwd in renaissancestijl. In de onderste verdieping was de vleeshal gevestigd en werden de marktwaren gewogen. Op de bovenste verdieping zaten vroeger de stadswacht en het garnizoen. De trappartij die hier naartoe leidt is een reconstructie uit het eind van de 19de eeuw. In de 18de eeuw was de trap vervangen door een zuilengalerij.

Voor de Kerkboog staat het standbeeld van Mariken van Nieuwmeegen, de hoofdpersoon uit een middeleeuws mirakelspel. Mariken werd verleid door de duivel, vermomd als de jongeman Moenen, en ging met hem mee naar Antwerpen. Daar leefden zij zeven jaar lang in zonde. Bij een bezoek aan Nijmegen zag Mariken een toneelvoorstelling waarin werd uitgebeeld dat ieders zonden kan worden vergeven. Mariken kwam daarop tot inkeer en wist zich van Moenen te ontdoen. Na jarenlang met zware kettingen in een klooster te hebben geleefd, vielen de kettingen op een dag af: Marikens zonden waren vergeven.

Aan de overkant van het plein staat de Hema. U gaat rechts hiervan de Augustijnenstraat in en komt bij een plein met bushaltes. U slaat hier linksaf en komt op Plein 1944. Aan de andere kant van het plein staat een standbeeld op een hoge sokkel. Daar loopt u naartoe

34. Plein 1944 en monument voor de militairen

De naam van het plein herinnert aan het jaar waarin Nijmegen werd verwoest en bevrijd. Het door Jac Maris ontworpen monument, voorstellende een soldaat geknield bij een gewonde kompaan, herdenkt alle gesneuvelde Nederlandse soldaten. Ongeveer 5.200 Nederlandse soldaten kwamen om tijdens de Tweede Wereldoorlog.

In de fietskelder onder het plein zijn de resten van de in 2011 opgegraven waltoren uit de 15de eeuw te bezichtigen.

Achter het standbeeld staat een flat. Rechts van de flat gaat u de straat in. Bij een kruising gaat u rechtsaf, de Molenstraat in. Links staat een kerk met moderne vormen

35. Petrus Canisiuskerk

Deze kerk werd in 1896 gebouwd als de Sint-Ignatiuskerk en werd in 1925 vernoemd naar de heilig verklaarde Canisius. De kerk werd op 22 februari 1944 gedeeltelijk verwoest en is na de oorlog hersteld. In de kerk is op 15 februari 2004 een gedachteniskapel ingericht met afbeeldingen van prof. dr. Titus Brandsma en prof. mr. Robert Regout en met het boek met namen van de slachtoffers van het bombardement op 22 februari 1944. In de Mariakapel wordt 'de Zwarte Madonna' bewaard. Dit Mariabeeldje zou eind 16de eeuw op miraculeuze wijze de brandstapel hebben overleefd toen de protestanten alle heiligenbeelden vernietigden.

U keert terug naar Plein 1944 en houdt daar zo veel mogelijk links aan. Bij de bushalte steekt u het zebrapad over en gaat u rechtdoor de straat Doddendaal in. Iets verderop staat rechts een naoorlogs klooster

36. Carmelklooster

Na de oorlog werd het klooster 'De Carmel' gebouwd met ernaast een kerk. Dit ter vervanging van de Franciscuskerk en de Augustinuskerk die zwaar beschadigd waren door het bombardement op 22 februari 1944. Het klooster werd ontworpen door de architecten J.G. Deur en C. Pouderoyen. De kerk is inmiddels afgebroken. Een fragment van doopkapel resteert nog. Het klooster werd verbouwd en bevat nu studentenkamers.

U loopt verder over de Doddendaal. Aan de rechterkant staan, na de flatjes, enkele hoge zuilen. Daarachter staat de Titus Brandsmakapel

37. Titus Brandsmakapel

Titus Brandsma was Carmeliet, adviseur van de Katholieke Journalistenvereniging en enige tijd rector magnificus van de universiteit. Omdat hij weigerde zijn kritiek op de Duitse bezetter te matigen werd hij door de Duitsers opgepakt. Hij kwam in juli 1942 om het leven in Dachau. Hij wordt nu herdacht in de Titus Brandsma Gedachteniskerk aan het Keizer Karelplein. De kapel, nu buiten gebruik, heeft de vorm van een kampblok met daarvoor een toren met een mitrailleur.

U volgt Doddendaal verder naar beneden. Waar de straat naar rechts afbuigt gaat u rechtdoor de trap op, het Kronenburgerpark in. Bovenaan gaat u rechtsaf en loopt u langs de hoge Kruittoren. Daarna gaat u het eerste pad linksaf en loopt u langs de vijver tot aan het bruggetje

38. Kronenburgerpark en -toren

Vanaf 1876 grote delen van de stadsommuring gesloopt. De beroemde architect P.J.H. Cuypers pleitte voor het behoud van de stadsmuur nabij de monumentale Kronenburgertoren. Toren en muur zouden de achtergrond moeten gaan vormen van een nieuw aan te leggen stadspark. Na 1880 begon de aanleg van het wandelpark naar een ontwerp van Liévin Rosseels, die ook het Hunnerpark ontwierp. Het heuvelachtige terrein, deels kunstmatig aangelegd, werd met vele bomen en struiken beplant. Aan de voet van de Kronenburgertoren werden de restanten van de oudste haven van de stad omgevormd tot vijver. Compleet met sprookjesgrot.

Het park wordt gedomineerd door de ruim dertig meter hoge Kronenburgertoren, die ook wel bekend is onder de naam Kruittoren omdat hij vroeger in gebruik was als opslagplaats voor buskruit. De verdedigingstoren werd in 1425-1426 gebouwd als onderdeel van de stadsomwalling. Rechts van de toren zijn de muren van latere datum, uit de 16de eeuw. Eerst staat daar De Roomse Voet. Dit rondeel herbergde eind vorige eeuw een paddenstoelenmuseum. Nog eens 100 meter verderop staat de Sint Jacobstoren. Bovenop dit bolwerk stond lang geleden de Sint Jacobsmolen. De gemeente wilde de molen in het kader van de ontmanteling zo snel mogelijk kopen en afbreken, maar de eigenaar van de molen wist het gevaarte, dat de bijnaam 'Sans Souci' had gekregen, nog tot 1887 te behouden.

U steekt het bruggetje over en loopt een rondje om de vijver tot u weer bij het bruggetje komt. U gaat niet het bruggetje op maar rechtdoor tot u bij de straat (Parkweg) komt. U steekt de straat over en gaat linksaf. U loopt door tot aan de hoek met de Lange Hezelstraat (rechts). Voor u ligt het Joris Ivensplein

39. Joris Ivensplein met gedenksteen voor Jan van Hoof

In het trottoir van het Joris Ivensplein ligt een gedenksteen voor Jan van Hoof. Op 19 september 1944, een dag na zijn redding van de Waalbrug, ging hij naar Hotel Sionshof met informatie over de Duitse versterkingen rond de Waalbrug en de spoorbrug. Hij ging als gids mee met een verkenningswagen van de Royal Engineers door de binnenstad op weg naar de spoorbrug. Op de hoek van de Lange

Hezelstraat en de Nieuwe Markt werd hij door Duitsers aangehouden en doodgeschoten.

De grote betonnen sculptuur midden op het plein is een monument ter herinnering aan cineast Joris Ivens (1898-1989), die in Nijmegen opgroeide en zijn eerste films maakte. Hij werd wereldberoemd maar was in Nederland lang verguisd omdat hij na de Tweede Wereldoorlog openlijk de kant van de Indonesische vrijheidsstrijders koos. In 1988 werd hij ereburger van Nijmegen. Het plein werd toen naar hem vernoemd.

U gaat rechtsaf de Lange Hezelstraat in

40. Lange Hezelstraat

De Lange Hezelstraat is een van de weinige straten in de binnenstad die nauwelijks aangetast zijn in de afgelopen eeuw. Achter de veelal 19de-eeuwse voorgevels - let op de vele winkelpuien uit de periode 1880-1930 - gaan vaak middeleeuwse huizen schuil. De Lange Hezelstraat wordt wel de oudste winkelstraat van Nederland genoemd. Op deze plaats lag al in de Romeinse tijd een weg. Die ligt enkele meters onder het huidige straatniveau.

U gaat na ongeveer 200 meter links de Begijnenstraat in. Na ruim 50 meter staat links een voormalig weeshuis

41. Burgerkinderenweeshuis

In haar testament van 1554 liet de rijke weduwe Stijn (Christina) Buys een som geld na die moest worden gebruikt voor de opvang van wezen. In 1562 werd het weeshuis in het voormalige Begijnenklooster gevestigd. Na de stichting van een Arme Kinderen Weeshuis in 1638 op de Hessenberg kreeg dit weeshuis - dat alleen voor burgerkinderen was - de naam Burger Kinderen Weeshuis.

Het pand werd in 1644 grondig verbouwd en kreeg toen zijn huidige classicistische gevel. De gevel recht tegenover de toegangspoort werd ontworpen door de bouwmeester Salomon de Bray, de gevel haaks daarop door Symon Bosboom. Het complex werd later uitgebreid. In 1953 verloor het weeshuis zijn functie, nu zijn er een wijk- en verzorgingscentrum in gevestigd. Evenals het exterieur is het interieur van het gebouw in de loop der tijd vrij intact gebleven.

De poort bij de ingang aan de Begijnenstraat komt uit het midden van de 19de eeuw, maar bevat oudere elementen. Zo dateren de beelden van de weesjongen en het weesmeisje al uit 1645. In de tuin van het weeshuis staat nog een poort. Die stond in de jaren 1860-1959 aan Doddendaal voor het katholieke weeshuis.

U volgt de Begijnenstraat verder en gaat rechtdoor de Korte Brouwerstraat in. Aan het eind gaat u rechtsaf, de Oude Haven in. Op nummer 104-108 vindt u een statig huis

42. 'De zeemeermin'

Dit patriciërshuis is gebouwd rond 1760. De omlijsting van het venster boven de ingang is in de zwierige Lodewijk XV-stijl. Bovenaan prijkt een zeemeermin, waaraan het pand zijn naam ontleent. De benedenverdieping was in de loop der tijd geheel verknoeid - er was zelfs een garagedeur in gemaakt. Bij de grondige restauratie in 1983 werd de gevel teruggebracht in oorspronkelijke staat. Het huis is nu verdeeld in kleinere appartementen.

U volgt de Oude Haven, die overgaat in de Lage Markt. Rechts, op nummer 30-36, ziet u een statig pand

43. Hof van Xanten

Het Hof van Xanten is een 17de-eeuwse patriciërswooning, opgetrokken in baksteen en voorzien van natuurstenen versieringen. Opvallend zijn de pilasters die over drie verdiepingen doorlopen en de in natuursteen uitgehouwen slingers met fruit - in vaktaal 'festoenen' genoemd. In de zijgevel zit een poortje uit 1658, dat oorspronkelijk aan de achterzijde van het pand zat. Het pand dankt zijn naam aan het kapittel van Xanten, dat hier oorspronkelijk de goederen die het in de omgeving had zou hebben beheerd. Tussen 1680 en 1818 hadden de jezuiten in een deel van het huis een schuilkerk.

Het hoekpand links ernaast staat bekend als 'De Olifant'

44. 'De Olifant'

Dit hoge, witgepleisterde pand, komt in oorsprong uit het einde van de 17de eeuw. Op de hoek is een beeldje van een olifant aan de muur bevestigd. Dit was het herkenningsteken voor de winkel in koloniale waren, die hier in de 19de eeuw gevestigd was. Het beeld is een kopie, het originele houten olifantje bevindt zich in Museum Het Valkhof.

Op de kruising gaat u links het naamloze gangetje in. Aan het eind staat een stadspoortje. U loopt er doorheen en gaat het trapje op

45. Sint-Anthonispoort en Maarten Schenck

Deze poort is één van de twee nog bewaard gebleven stadspoorten. Hij was een onderdeel van de 14de-eeuwse ommuring van de stad, maar kreeg in 1609-1610 zijn huidige vorm. Doordat de Waalkade werd opgehoogd en de poort te laag kwam te liggen, raakte deze al in de 17de eeuw buiten gebruik.

Net onder de dakrand aan de rivierzijde van de poort is een plaquette ingemetseld die de herinnering levend houdt aan de mislukte aanslag van Maarten Schenck. In 1585 was Nijmegen in Spaanse handen gevallen, maar de Staatse troepen van Maurits probeerden vanaf de overkant van de Waal voortdurend de stad te veroveren. Maarten Schenck van Nijdeggen, die eerder was overgelopen van de Spaanse naar de Staatse zijde, deed verschillende pogingen om de stad binnen te vallen. Op 11 augustus 1589 lukte het hem met een kleine groep soldaten de Waalkade te bereiken, maar na enkele gevechten nabij de Hezelpoort en de Sint Anthonispoort werden Schenck en zijn mannen teruggedreven, de Waal in. Maarten Schenck verdronk door het gewicht van zijn harnas. Zijn lijk werd later opgedregd en onthoofd en gevierendeeld; dit was de gebruikelijke straf voor verraders. Twee jaar later viel Nijmegen in handen van Maurits. De lichaamsdelen van Schenck, die door de Spanjaarden met kettingen aan de stadspoorten waren gehangen, werden toen alsnog begraven in de Sint Stevenskerk.

U gaat rechtsaf en komt na de bocht terug op de Lage Markt. U gaat linksaf door de opening van de waterkering heen en komt op de Waalkade uit. U houdt rechts en gaat de eerste straat rechtsaf, de Grotestraat in. Dan slaat u linksaf de Steenstraat in. Rechts passeert een oud huis met trapgevel

46. Brouwershuis

Dit laatgotische, 16de-eeuwse pand onderging in 1621 een verbouwing waarbij de spreuk op de latei boven de deur aangebracht: 'Wie in den Heer neemt sinen lust die leeft in sinen staet gerust'. In het midden, tussen de teksten, staat een huiskenteken afgebeeld: een kenteken dat vroeger het familiebezit aanduidde. Ook wat hoger op in de gevel komt dit huiskenteken terug. Een van de merken toont de initialen van Hendrik Aelberts, die vroeger waarschijnlijk een brouwerij in het pand had gevestigd.

U volgt de Steenstraat. Verderop staat rechts opnieuw een huis met trapgevels

47. Besiendershuis

Dit pand uit omstreeks 1525 heeft zijn naam te danken aan de besieder die hier zou hebben gewoond. De besieder was een soort opzichter van de Waal, die de tolgeden van de voorbijvarende schepen moest innen. In werkelijkheid blijkt hier geen besieder te hebben gewoond. Voor de duidelijkheid: het vrije uitzicht vanuit het Besiendershuis op de Waal ontstond pas na de sloop van twee panden aan de Waalkade, rond 1940. Het laatgotische pand is in Nederrijnse stijl gebouwd, wat onder andere te herkennen is aan het hoge zadeldak en de korfboognissen, waarin zich de vensters bevinden.

Iets verderop in de Steenstraat, schuin tegenover het Besiendershuis, staat een bakstenen poortje. Als u door de tralies heen kijkt ziet u een oud stadspoortje

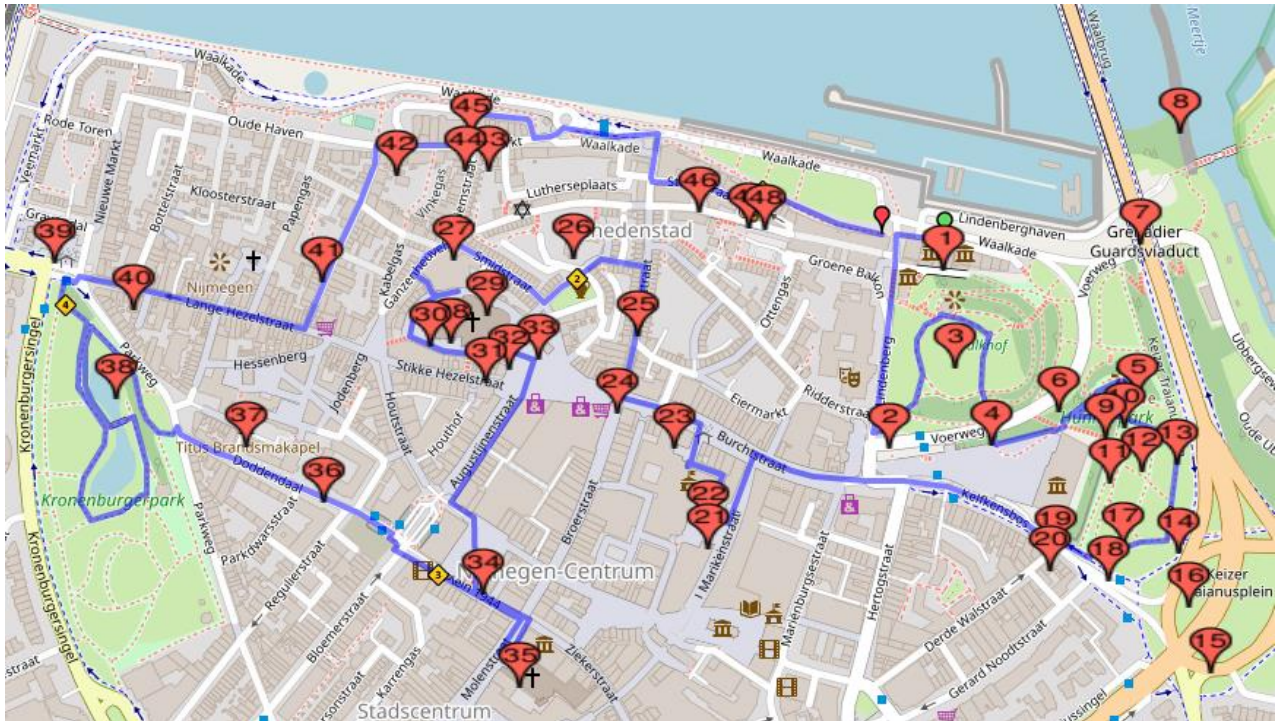
48. Lossertpoort

Deze middeleeuws stadspoort was onder andere bekend als Lossert-, Besienders-, Tollenaars- of Onze Lieve Vrouwepoortje. Door de ophoging van de Waalkade in 1885 kwam de poort ver beneden het straatniveau te liggen. In 1915 werd hij dichtgemetseld.

U gaat een klein stukje terug en gaat rechtsaf naar de Waalkade. Daar gaat u weer rechtsaf en loopt u vóór het Holland Casino langs naar het beginpunt van de wandeling

Tekst: Jan Willemsen (03-12-2004) en Hylke Roodenburg (2000-2004 en 2020)

Plattegrond

Nummer 8, Fort Boven-Lent, ligt aan de overkant van de rivier, in noordwestelijke richting.